

Tystnadsspiralen

av **Jacob W.F. Sundberg**

(1993)

Pia Hellertz, fil.dr. (2017)

Jacob W.F. Sundberg är professor emeritus i allmän rättslära vid Stockholms universitet. Han fyller 90 år i år. Professor Sundberg har gjort sig känd i den allmänna debatten som en kraftfull förespråkare för medborgerliga rättigheter och rättssäkerhet samt som en skarp kritiker av maktmissbruk från myndigheters sida gentemot enskilda. I sin bok *Tystnadsspiralen* analyserar han massmedieforskningen och den tystandekultur som spritt sig inom massmedia. Han börjar boken med följande rader: *"Första gången jag läste beskrivningen av Sverige som 'landet där den offentliga lögnen fått en svindlande omfattning' var 1981 i en svenskspråkig finländsk tidning"* (s. vii). Meningen slog an hos mig eftersom det är ett högaktuellt tema idag när "mainstreammedia", MSM, utsätts för mycket stark kritik och där alternativa media, både i pappersform (som exempelvis DSM) och på Internet samt de sociala medierna fått överta rollen som informationsförmedlare och som källor för opinionsbildning.

Författaren beskriver den perspektivförändring som han menar skedde på 60-talet och som han beskriver med amerikanska begrepp, när media gick från att vara "journals of information" till att bli "journals of opinion". Idag kanske vi skulle kalla media för "agendasättare", som på olika sätt försöker styra opinionen utifrån politiska visioner.

Professor Sundberg är också kritisk mot journalisternas kompetens. Jag citerar ur en fotnot (s. 4): *"Det hände saker som låg långt utanför deras föreställningsvärld: Socialistlägrets kollaps, Sovjetunionens upplösning, Gulfkrigets utbrott etc. Tidigare hade de alltid, när vederbörande inte begrep vad som hände, kunnat gå ut och sätta sig på en soptipp och förklara att man gjorde ett 'socialreportage'. Men när hela världen brakade samman runt omkring oss, dög inte sådana billiga knep: journalisterna kunde inte undgå att exponera sig. Televisionen var förstås särskilt obarmhärtig, när dessa svenska journalister som ingenting visste, ingenting kunde och ingenting begrep av skeendet omkring, föstes fram i rutan med ignoransen och stupiditeten lysande ur ögonen för att 'förklara sammanhangen' för tittarna."*

Med målande språk beskriver författaren hur journalister ägnat sig åt lyteskomik och ytliga betraktelser istället för sakkunnig analys av

samhällsfenomen och han tar upp ett antal då aktuella samhällsfenomen som exempel. Med många citat från personer i maktställning inom media visar professor Sundberg hur tidningarna successivt genomgick det han kallar en ”vänstervridning”. Det gällde även Svenska Dagbladet, som traditionellt varit företrädare för ”högerpartiet”, och som nu kom att hamna i en konkurrenssituation med DN och kvällstidningarnas nyhetsjournalistik.

En beskrivning som författaren citerar är: *”Deras metod att föra polemiska dueller var enkel och effektiv. Använd kötttyxa och slaktarkniv. Misstänkliggör motståndarna, förlöjliga dem, enrollera dem i skaran av löjeväckande stollar!”* (Gustav von Platen i *”Vi var fega – eller försiktiga”*, SvD 10.3.1993). Professor Sundberg berättar att *”amerikanare, engelsmän, fransmän och tyskar i stora mängder såg alla den svenska vänsterflummen på DN och AB med odelad misstro och misstänksamhet”* (s. 10). Detta skrevs år 1993, för 24 år sedan. Hur ser dessa nationer på oss idag?

Professor Sundberg beskriver också situationen på universiteten på 60- och 70-talen. Om de lärare som försökte undervisa och som *”dag efter dag mötte och härdade ut med klungor av stundom hotfulla marxistiska gaphalsar”* (s. 12). Jag vet, jag var en av dem. Fast jag var inte så gapig... Det överlät jag till mina ”kamrater”.

Boken är en mycket intressant analys av de processer som leder fram till den tystnadskultur som sen dess råder både inom massmedia, inom universitet och inom samhället i övrigt. Den var extra intressant att läsa i ljuset av de debatter som förs nu i samband med valet av president i USA, med debatten om s.k. falska nyheter, desinformation, politiska lögnar och hackade avslöjande e-

post-konton, där syftet var att påverka valet. Men det gäller också debatten över huvud taget idag när hela västvärlden gjort Ryssland och president Putin till nås slags övermänsklig manipulator av skeendet i världen.

Professor Sundberg visar tydligt hur viktigt det är att vi tränar oss i att analysera skeenden och att vi bör vara öppna med analysen och inte låta oss tystas. Han knyter många gånger i sin text an till **Arthur Koestlers** "*Natt klockan tolv på dagen*". Ett citat som är tänkvärdt hämtar han från den finlandssvenska författaren **Marianne Alopæus**' sista bok "*Drabbad av Sverige*" (1983, s. 88): "*I Öststaterna ingår verklighetsförfalskningen i systemet. Människorna lever i sina monolitiska diktaturer – och vet om det. De inrättar sig därefter, slår dövörat till för den statliga propagandan, tar maktens fraser för vad de är värda. I övrigt är de inriktade på att överleva under torftiga materiella förhållanden, och med beskuren rörelsefrihet, såväl fysiskt som intellektuellt. Den offentliga lögnen i Sverige är att det inte finns något offentlig lögn*".

Det kan knappast formuleras bättre och tydligare och sannare idag, 34 år senare.